

ВІННИЧЧИНА В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Олександр Вітюк

ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ ВІННИЧЧИНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ: КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена аналізу діяльності територіальних органів міграційної служби Вінницької області на початку ХХІ ст. у сфері збереження етнічної ідентичності українців за кордоном. Дослідження фокусується на культурно-освітньому аспекті роботи регіональних міграційних структур, розглядаючи їхню роль як важливого чинника реалізації державної політики щодо української діаспори. Аналізуються конкретні форми та методи, що застосовувалися територіальними органами Вінниччини для налагодження зв'язків з етнічними українцями-мігрантами, сприяння культурному обміну та підтримки їхньої національної свідомості.

Ключові слова: Вінниччина, етнічна ідентичність, культурно-освітня діяльність, міграційна служба, регіональна політика, українська діаспора.

Oleksandr Vitiuk

ACTIVITIES OF THE TERRITORIAL BODIES OF THE MIGRATION SERVICE OF VINNYTSIA REGION AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY. AS A FACTOR IN PRESERVING THE ETHNIC IDENTITY OF UKRAINIANS ABROAD: CULTURAL AND EDUCATIONAL ASPECTS

Abstract. The article is devoted to the analysis of the activities of the territorial bodies of the migration service of the Vinnitsa region at the beginning of the 21st century in the field of preserving the ethnic identity of Ukrainians abroad. The study focuses on the cultural and educational aspects of the work of regional migration structures, considering their role as an important factor in the implementation of state policy regarding the Ukrainian diaspora. It analyzes the specific forms and methods used by the territorial bodies of Vinnitsa region to establish ties with ethnic Ukrainian migrants, promote cultural exchange, and support their national consciousness.

Key words: Vinnitsa region, ethnic identity, cultural and educational activities, migration service, regional policy, Ukrainian diaspora.

Здобуття Україною незалежності актуалізувало необхідність формування якісно нової стратегії роботи з етнічними українцями, які проживають за кордоном, з метою збереження їхньої національної ідентичності та зміцнення зв'язків з Батьківщиною. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження регіонального виміру цієї політики.

Період початку XXI ст. є ключовим для аналізу, оскільки саме тоді відбувалося інституційне становлення механізмів співпраці з діаспорою, а міграційні процеси набули масового характеру. Діяльність органів міграційної служби в регіонах, зокрема на Вінниччині, яка традиційно має значні міграційні потоки та тісні зв'язки з українськими спільнотами за кордоном, є показовою для розуміння практичної реалізації державного курсу.

Незважаючи на наявність загальних наукових праць В. Пекарчука [1], О. Малиновської [2], А. Максименка [3] та Д. Голобородька [4], культурно-освітня діяльність територіальних органів міграційної служби у напрямку збереження етнічної ідентичності українців за кордоном досі не стала предметом самостійного комплексного історичного дослідження. Вивчення цього аспекту дозволить виявити конкретні форми, методи та механізми, що застосовувалися на регіональному рівні, а також оцінити їхню ефективність у протидії асиміляційним процесам.

Мета статті полягає в аналізі та узагальненні історичного досвіду діяльності територіальних органів міграційної служби Вінницької області на початку XXI ст. з акцентом на їхній культурно-освітній ролі як чинника збереження етнічної ідентичності українців за кордоном. Результати дослідження мають не лише історичну цінність, але й практичне значення для вдосконалення сучасної державної політики щодо української діаспори.

З метою створення належних умов для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України, подальшої підтримки та розвитку зв'язків між ними та Україною, Указом Президента України від 24 вересня 2001 р. № 892/2001 [5] було затверджено Національну програму «Закордонне українство» на період до 2005 року (далі – Програма).

Метою Програми було забезпечення комплексного підходу до розвитку зв'язків з українцями, які проживають за межами України, конкретизація напрямів, у яких здійснюються ці зв'язки, відповідно до пріоритетів і завдань, що постали на сучасному етапі; вироблення дієвих механізмів підтримки українців, які проживають за межами України, насамперед у державах, що утворилися на території колишнього СРСР, де тривав процес самоорганізації українських громад і створювалась інфраструктура для задоволення культурних, інформаційних, мовних та освітніх потреб українців; збереження і залучення інтелектуального потенціалу українців, які проживають за межами України, для налагодження та зміцнення взаємовигідного

економічного, політичного та культурного співробітництва України з іноземними державами; піднесення престижу України у світі.

На виконання Програми, розпорядженням голови Вінницької обласної державної адміністрації від 30 листопада 2001 р. № 485 «Про затвердження регіональних заходів з виконання Національної програми «Закордонне українство» на період до 2005 року» [6, арк. 124], органами міграційної служби області проводилась чимала робота стосовно підтримки та розвитку зв'язків з українцями, що проживають за межами України, сприяння збереження їхньої етнічної ідентичності, залученню до участі у процесах, які відбуваються в Україні та області.

Важливим фактором діяльності територіального органу міграційної служби області було зміна його підпорядкування та окреслення чітких повноважень. Наказом Державного комітету України у справах національностей та міграції від 27 липня 2004 р. № 36 «Про заходи щодо створення органів міграційної служби в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі» [7, арк. 104], було затверджено Положення про управління (відділи) міграційної служби в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, які було вирішено утворити з 01 січня 2005 р. Цим рішенням, територіальні органи міграційної служби вийшли зі структури обласних державних адміністрацій та стали самостійними державними органами з прямим підпорядкуванням Державному комітету України у справах національностей та міграції.

Відповідно, наказом Державного комітету України у справах національностей та міграції від 10 серпня 2004 р. № 40 «Про затвердження штатної чисельності органів міграційної служби» [8, арк. 119], було затверджено граничну чисельність та штатні розписи органів міграційної служби в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. У Вінницькій області було утворено Відділ міграційної служби чисельністю 4 осіб [9, арк. 120]. До основних завдань Відділу варто віднести аналіз міграційної ситуації в області, її тенденції, узагальнення практики застосування нормативно-правових актів у сферах міграції та біженців, а також, внесення в установленому порядку пропозицій щодо удосконалення законодавства, укладання міжнародних договорів у сферах міграції та біженців, формування державних і регіональних програм, спрямованих на вирішення питань у цих сферах.

7–8 жовтня 2004 р. у м. Вінниця було проведено Регіональний економічний форум Сьвентокшиського воєводства Республіки Польща, в рамках кого підписано План заходів щодо реалізації Угоди про співробітництво між Сьвентокшиським воєводством та Вінницькою областю на 2005 р. [6, арк. 124]. Також було забезпечено підготовку і підписання 7 угод про співробітництво в галузях самоврядування, економіки, екології, культури, освіти, спорту та молодіжних обмінів між територіальними одиницями Вінниччини та Республіки Польща.

В рамках Міжнародного конкурсу знавців української мови ім. П. Яцика, у школах Немирівського району було проведено олімпіаду серед кращих учнів знавців рідної мови. А влітку 2004 р. відбувся обмін делегаціями між м. Немирів та польським містом Солець-Здруй [10, арк. 125]. Під час перебування у Польщі представники української делегації спілкувались з українцями, які проживають на її території, ознайомились із системою роботи органів місцевого самоврядування, закладів культури, освіти та медицини.

За підтримки територіальних органів міграційної служби області, доброю традицією стала участь творчих аматорських колективів Могилів-Подільського районного Будинку культури «Дружба» і сіл району у святах Республіки Молдова «Лімба ноастрэ» («Рідна мова») [11, арк. 125–126]. Зокрема, наші фахівці ведуть плідну роботу з підтримки творчого потенціалу наших земляків, щодо доповнення репертуару, написання сценарію, консультаціями працівників методичного кабінету керівникам народних аматорських колективів щодо користування сценічними костюмами, реквізитом, декораціями та сценічним оформленням.

Народний аматорський фольклорно-етнографічний ансамбль «Брикса» Бохоничького сільського будинку культури тісно підтримував зв'язки з представницею української громади Білорусі Т. В. Бей, яка працювала у Міністерстві культури Білорусі [12, арк. 25]. Вона постійно вивчала звичаї, що є у репертуарі ансамблю, звертаючи особливу увагу на весільну тематику. Варто відзначити, що колектив ансамблю після участі у Міжнародному телефестивалі «Горицвіт» у м. Львові у 2002 р., який проходив за підтримки української діаспори та територіальних органів міграційної служби області, підтримує зв'язок з представником Вільямом Тіфтом, що написав книгу «Україна очима американця», у якій цілий розділ присвячено колективу «Брикса» [13, арк. 26].

Протягом I півріччя 2005 р. для підтримки і розвитку зв'язків з українцями, що проживають за кордоном, було реалізовано такі заходи:

- участь мистецьких колективів з Польщі у міжнародних фестивалях, що проводились на Вінниччині: естрадної пісні та танцю «Музична парасолька», театрів ляльок «Подільська лялька»;
- обмінні концерти між аматорськими колективами прикордонних районів: Могилів-Подільського і Охницького, Дондушанського (Молдова), Піщанського – сіл Хрустова, Ротарі (Придністров'я), Ямпільського – м. Сорока (Молдова), Іллінецького – м. Тираспіль (Придністров'я).

За сприяння територіальних органів міграційної служби області, група студентів ВПУ – 42 (м. Погребище), відвідала аграрний коледж у м. Монтаржі (Франція) [14, арк. 39], внаслідок чого було започатковано роботу по налагодженню зв'язків з українськими молодіжними організаціями, що діють у Франції.

Початок ХХІ ст. став періодом інституційного становлення регіональних міграційних органів на Вінниччині, які поступово переходили від реагування на міграційні виклики до системної реалізації політики підтримки української діаспори. Діяльність цих органів вийшла за межі суто адміністративних функцій і набула важливого культурно-освітнього виміру. Вони стали ключовою ланкою між центральною владою та українськими громадами за кордоном, забезпечуючи територіальне представництво державної політики.

Функціонування територіальних органів міграційної служби Вінницької області була зосереджена на низці ефективних механізмів, спрямованих на збереження етнічної ідентичності. Вони сприяли проведенню спільних культурних акцій, мистецьких обмінів та освітніх програм, спрямованих на популяризацію української мови, історії та традицій серед діаспори; провадили активну роботу з надання допомоги представникам діаспори та їхнім родичам у питаннях репатріації, освіти та культурного співробітництва та виступали посередниками у налагодженні прямих контактів між українськими громадами за кордоном та місцевими освітніми, культурними та громадськими установами Вінниччини.

Незважаючи на позитивні результати, діяльність територіальних органів міграційної служби області зіткнулася з об'єктивними викликами, характерними для перехідного періоду. Через обмеженість бюджетних ресурсів, суттєво стримувався розмах культурно-освітніх програм та ефективність інформаційної роботи; постійні зміни у законодавстві та недостатня чіткість у визначенні повноважень ускладнювали системне планування та довгострокову співпрацю; взаємодія з іншими органами влади (освіти, культури, закордонних справ) не завжди була достатньо скоординованою, що знижувало кумулятивний ефект від спільних зусиль.

Досвід Вінниччини є цінним історичним уроком, що підтверджує ключову роль регіонів у реалізації державної політики щодо діаспори, необхідність інтеграції культурно-освітнього компоненту в загальну міграційну політику для забезпечення стійкого зв'язку з етнічною ідентичністю, а також, важливість системного підходу та ресурсного забезпечення для досягнення цілей підтримки діаспори.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Пекарчук В. Розподіл повноважень органів державної влади України у сфері культури етноменшин: основні тенденції 1990–2000-х років. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. 2016. № 1(80). С. 36–45.
2. Малиновська О. Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку. Київ : НІСД, 2010. 32 с.
3. Максименко А. Адміністративно-правовий статус Державної міграційної служби України. Правова держава. 2015. № 19. С. 63–68.

4. Голобородько Д. До питання компетенції Державної міграційної служби України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. 2013. № 3(67). С. 157–163.
5. Указ Президента України «Про національну програму «Закордонне Українство» на період до 2005 року» від 24 вересня 2001 р. № 892-2001. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892/2001#Text>.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 21. Арк. 124.
7. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 19. Арк. 104.
8. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 19. Арк. 119.
9. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 19. Арк. 120.
10. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 21. Арк. 125.
11. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 21. Арк. 125–126.
12. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 21. Арк. 25.
13. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 21. Арк. 26.
14. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 21. Арк. 39.

Ольга Коляструк

ВІЙНА І МЕМОРІАЛЬНА КУЛЬТУРА: СУЧАСНІСТЬ І РАДЯНСЬКЕ ВІДПУННЯ (НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦІ)

Анотація. Авторка здійснила спробу проаналізувати і узагальнити досвід декомунізації і дерадянської в меморіальній культурі Вінниці, а також охарактеризувати комеморативні практики в умовах російсько-української війни.

Ключові слова: пам'ять, війна, герої, монументи, радянські пам'ятники, декомунізація, дерадянська.

Olha Koliastruk

WAR MEMORIAL CULTURE: CONTEMPORARY AND SOVIET ECHOES (USING VINNITSA AS AN EXAMPLE)

Abstract. The author attempted to analyze and summarize the experience of decommunization and de-Sovietization in the memorial culture of Vinnytsia, as well as to characterize commemorative practices in the conditions of the Russian-Ukrainian war.

Keywords: memory, war, heroes, monuments, Soviet monuments, decommunization, de-Sovietization.

Трагізм і драматичність сучасної російсько-української війни вже зараз відчутно вплинули не тільки на усвідомлення необхідності суспільного пам'ятання, а на осмислення його безпосереднього